

מדע. הלכות יסודי התורה פרק ב ג

פירוש

שנה ידע זו הארה. ואלו אשר להיות ידעת השם כך שא"כ הריהו ידעתו מתחדשת ויוצאה מן הכח אל הפועל ויהיה אפשרי לא מהוייב המציאות ולפי שלא נוכל להשיג דעת הבורא ולא חיוו אין לנו אלא שנאמר שהוא חי ולא בחיים וידע ולא בדעת שהם מוספין על מהותו: ואין אומר חי ה' אלא חי ה' וכו'. חי בנר"י הוא הארץ לגוף החי יוחר על עולמו, והי בנפ"ח אינו מואר אלא ר"ל ה' שהוא חי כדי להורות לדעת שהוא בורא העולם ומסבב הגלגל כדחו זה לא יהיה אלא למחי חי: לפיכך אינו מכיר הגלגלים ויודעם מחמת הגלגלים וכו'. כבר זכרנו זה הענין למעלה שהקב"ה יודע עולמו וסודו עולם לכל נברא והואיל והוא יודע עולמו ידע הכל שהיודע העולם יודע עלולו:

יא וביאור כל העיקרים שבשני פרקים אלו הוא נקרא מעשה מרכבה וכו'.

קראו לכל אלו הענינים מעשה מרכבה דרך כבוד כלומר ידעת הבורא עולמו אין בנ"ו ולא נבדלים כח ידע אחרת על צורה אלא נשתל בידיעת הבורא הנפרדות שהם קרובים ממנו והם מורים על מציאותו כמו שהורה המרכבה שיש לה רוכב. וכן אמר יתקאל היא היתה אשר ראינו החת אלהי ישראל וכו'.

יב צו חכמים הראשונים וכו'. הן בתחלת פרק ב' מתחבה חגיגה אין דורשין בעריות בשלשה ולא במעשה בראשית בחיים ולא במרכבה ביהוד אלא"כ היה חכם וזמין מדעתו מוסרין לו ראשי פרקים וכו'. ועולה זה לפי מה שהענין יעקב בידיעתו להקדמות רבות עד שהעמק המחשבה הענין לענין. ואם יבקש אדם לידע זה הענין בלא הקדמות ויחמכו רעיוניו ויעזבו עיניו ויאלץ להרבות רעה ואפילו הדברים שהיה יודע אותם בתחלה לא יוכל להשיג אותם. הלא תראה כי הבשר והאדם ישים לגוף הרבה ואפ"כ מונעים אותו מן הקטן לפי שאין בו כח לסבב:

ועליהם אמר שלמה כבשים לגנושך וכו'. זה הכתוב במשלי. ופשוטו שהוא נותן לאדם ענה לקנות כבשים כדי שיקח מהמרים ויעשה לו נכס להחכמות בו. וענינו שהוא כמו שאמר חכמים כבשים כמו בנקודה מיווין מן יכנסו עונותיו ופירותו כך דברים שהם כבשים של עולם כלומר שהם כובשים העולם ומשלים בו וזה הבורא הנפרדות ובוראם היתה ידעתם תחת לבוש כלומר שלא תיגרס לזולתך. פירוש אחר דברים שהם ספרו של עולם יהיו תחת לבוש שהדבר הכבש הוא נסתר מן העין כמו שאמר נביא שהוא כובש נפולתו. כלומר שיטמין אותה ויכסיה ולא יגיד אותה:

ועליהם אמר דבש וחלב כו'. כלומר דברים שהם ערבים כדבש וחלב יהיו תחת לבוש כדליתא בפרק שני דחגיגה. (סליק מעשה המרכבה):

פ"ג א הגלגלים הם הנקראים שמים ורקיע וצול וערבות

וכו'. השמים יש להם שמונה הדבב. וחכמים

אומרים שבעה רקיעים הם וכל אחד יש לו שם כדנרסין בפרק אין דורשין בחגיגה. אמר רב יהודה שני רקיעים הם שנאמר הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים. רש"י אמר שבעה אלו הן, וילון, רקיע, שחקים, צול, מכון, מעון, ערבות, ושם הבדולח המלא שאין בין רב יהודה ורש"י לקיים מהלוקה אלא שרבי יהודה מזה השמים הנראים בלבד. ורש"י לקיים מזה השמים הנראים ומזה דברים רוחניים שהם למעלה מן השמים במדרגה וקרא לכל מעלה מהם שמים. שכן אמר יילון אין משמש כלום. רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות וכל נבא השמים קבועים בו שנאמר ויהן אחרת אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ. שחקים שבו ריחים שוחקות מן ללדיקים לעהוד לבא. צול שבו חובת בני ומיכלה השר הגדול מקריב עליו קרבן. מעון שבו כחות כחות של מלאכי השרת שאומרות שירה. מכון שבו אולרות שלג ואולרות כדד וכו'. ערבות שבו דק ומשפט וגויו חיים וגויו שלם וגויו ברכה וגויו ושמחן של לדיקים ורחות וגויו ושמחן של עהודין להברכות ושל עהוד הקב"ה להחיות בו חיים. הנה נחבאר לך שכל אלו הדברים שבחמשה רקיעים אלו חיים דברים בשמים כלל. ומה שנאמר שלג וצדד ועל כולם משל לשפע היורד מלמעלה. ודברי שירה הוא שרבוכל בלחם שאין בעולם דבר נשמי נקרא שמים אלא הרקיע שנברא בלחם והשמים שבהם הכוכבים והמזלות הם הנקראים גלגלים ונקראים שמים, וזמנים לשון גובה כמו ערים בצורות בשמים ונקראים רקיע, לפי שהם ממוחים וכל דבר ממוח הוא מרוקע שנאמר וירקעו את פחי הזכב וכחב לרוקע הארץ על המים. ונקראים צול לפי שהם מדור לשכינה והמדור נקרא צול שנאמר צנה בנימי בית וצול לך. ונקראו ערבות לפי שהם יקרים וכבדים והדבר הנכבד נקרא ערוב שנאמר ואת בני הערבות (מלכים ב' י"ד) ומתרגמין וית בני רבדצא: והם השבעה גלגלים כו'. אלו השבעה כל אחד מהם כולל גלגלים אחרים. מהם שמקוף העולם ומהם קטן שאינו מקוף ולפנים יזכור חיינים אצל מהם מכל גלגל הגלגל הגדול המקוף כל מה שבחבו מלגל וכו'כ: גלגל הקרוב ממנו הוא גלגל הירח וכו'. השבעה שזכר אותם הם שבעה כוכבי לכת וגלגל המזלות. והשמי שבו מקוף את הכל. הראשון גלגל הירח נקרא סהר ולבנה. ירח הוא שמו העיקרי. ויש לומר שנקרא ירח לפי שאורו מתחדש בכל חדש והרעם חדש ירחא. וסהר תרגום ירח סהר. ולבנה לפי שעיני לבן: והגלגל השני שבו כוכב. כבר הקדמנו שלא ימנע שיקרא המין בשם הסוג כמו שיקרא למעלה השמים המלאכים מלאכים. גם כן קרא לזה כוכב אפ"כ שזה שם כולל לכל הכוכבים. ויש מי שקורא אותו כוכב. וזוהי שנקרא"כ כן לפי שהוא מושל על הכוכבים והסופרים והוא מולס: והשלישי נוגה. נוגה הוא שם הזכר שנאמר ונוגה כבוד היתה (הפיקוק ג') ולפי שזה הכוכב מזכיר הרבה קרוב מזהיר הירח נקרא נוגה: והרביעי חמה. חמה העיקרי שמש ונקראת חמה שממנה חיים החייתות בעולם שהרי כשהקרב אל ראשי אשמי המקום יהיה בו חום הרבה וכשהקרב ממנה יהיה בו קור הרבה. ונקראת חרם שנאמר בטרם יבא החרם (שופטים י"ד) ואפשר שנקראת כך לפי שחזמה כחרם בעת שהזרה ובעת שחערב. ורחיה לזה שלא מאלו שנקראת חמה בשם חמישי אלו שנאמר האומר לחרם ולא ירח (לויק' ט'), בטרם יבא החרם: החמישי מלאים. לפי שהוא אדום במראו ואומרים שהוא מושל על שפיות דמים ועל המתחמם: הששי דק. לפי שהוא דן השופטים והדיינים וכיוצא בהם וממנו חבא הרעה למי שאינו שופט מהם בצדק: השביעי שבתאי. נקרא כן לפי שמוטעו בצדה והוא נראה כשוכח ונה יומר מכל השבעה: וגלגל השמימי שבו שחר כל הכוכבים כו'. לפי שהכוכבים שבו היו החכמים הקדמונים כוכבים שאין להם חנוטה כלל. ואחמים שחזריהם השיגו שיש להם חנוטה כבדה בכל שבעים שנה מדרגה אחת בקירוב לפי מרחקם זה מזה או ממנה היום לא ישתנה: וגלגל השמימי הוא גלגל החזר וכו'. אמר החזר ולא אמר הכוכב לפי שחמוטו הסך חנוטה שחר הגלגלים שכל הגלגלים סובבים מן המערב למזרח וזה סובב מן המזרח למערב לפיכך נראה החזר למערב.

ב כל גלגל וגלגל משמות הגלגלים וכו'. לפנים יזכור חיינים. ומה שנאמר שבהם סובבים מן המזרח למערב כל זה נחבאר בחמשת החכמה ויעקב בידיעתו לזכרון רוב אותה חכמה. ואין זה מקומה:

ג כל הגלגלים חיים לא קלים ולא כבדים וכו'. נחבאר מדברי הפילוסופים שגולם השמים אינו כגולם ארבעה היסודות ולא המחומר מהם. ונחמית גולם השמים לא מודע להם לפיכך לא יאמר בהם שהם לא קלים ולא כבדים ולא עשם ולא ריה מפני שכל אלו המקרים הם במה שלמטה מגלגל הירח ודבר שלא מודע מהותו לא יודע כבדו:

כל

מנדל עוז

פ"ג הגלגלים הם הנקראים שמים וכו'. זה סוף פרק אין דורשין (דף י"ב) עקרו וגלגל בו דברים אחרים לפי דרכו שהם מתחמם המזלות:

אחד וכו'. זה הגולם קורין אותו הפילוסופים
וכל גוף מחובר מגולם וצורה ולעולם לא ימלא
הדעת היא שמכרח זה הדבר כמו שיחבאר
לח"כ

מדע. הלכות יסודי התורה פרק ג ד

היחך האמר שהם כנופים מחים ודוד אמר שהם מהללים ואין מהלל אלא הכי, התשובה שעתה הדברים כך הללו בני אדם שהכירו גבורתו וזכרו:

פ"ד א ארבעה גופים הללו שכן אש ורוח ומים וארץ וכו'. כבר הקדים שהלל ברא גולם אחד וקבל ארבע צורות אלו לפיכך ד' יסודות אלו נלמס פסוק

ומה שיחבר מהם נלמס מורכב מארבעה יסודות אלו. וזה שאמר שכל הגופים הן מארבעה יסודות אלו הוא מחובר מארבעתן ר"ל רוב הגופים מפני שיש גופים מורכבים משנים מהם בלבד כמו העשן שהוא מורכב מהאש והאבק שהוא מורכב מן הארץ והרוח. והאד שהוא מורכב מן המים והרוח. וכן מי שיאמר שהם מלאוין יאמר שגופם מורכב מאש ורוח ומפני זה לא יראו לזכות עינים:

ב דרך האש והרוח וכו'. כבר זכרנו שתנועתם תנועה טבעית והיא מן האמצע למעלה והמים והאשן מלמעלה לאמצע זה לפי טבעם:

ומפני שהם יסודות לכל גופים כו'. ערובם יחד יקרא אמצעו. ובעת שימערבם לא ישאר אחד מהם בלוחו:

ו ושינוי זה יסוד בסביבת הגלגל וכו'. כשיסוב הגלגל יסוב אומם בסביבתו מפני שהם נחשבים כשיסובו יתערבם ז"ל ויתקוה מהם כל הגופים:

ז לעולם אי אשה רואה גולם בלא צורה וכו'. לא יראה לעין אלא שיש לו עין והנף מורכב מגולם לפיכך לא תראה הצורה לבד ולא הגולם לבדו:

אלא לב האדם. כלומר מדוע הוא שינוי הגולם לבדו והצורה לבדו:

נפש

אח"כ. וזה הגולם שבראו השם בתחלה קבל שינוי טבעי שחנה מקומם. האש שהיא קלה מן הכל לפי שהיא חמה ויבשה מקומה בשופלי גלגל הירח חו היא האש הטבעית אדומה כמו זו האש שאלנו שאילו הייתה אדומה מן האש הירח והוא חם ולא

והוא כבד מן האש וקל מן המים לפיכך מקומו למטה מן האש. והמים למטה ממנו לפי שהוא כבד מפני שהוא קר ולח. והאשן כבד מן הכל לפיכך הוא למטה מן הכל והוא עומד באמצע צנורות השם כדרכיב חולה ארץ על צלימה. וכל אלו הארבעה גופים הם עגולים. וכל אחד מן חבורי והענפים תנועה טבעית כלומר כשינוי חוץ למקומם יתנועעו כדי לחזור למקומם. כיצד כשהחם אכן והחורק אומם למעלה מיד יתנועע ולא יתקוט עד שיחזור לארץ אם לא ימנע אומם מקרה. וכן כשהכבד האש למטה כשהכבד כשיסוב ההכבד תעלה למעלה. והגלגל כשיסוב יגיע הכל כהכבד ומתנועע הגלגל וסובו לאלו הארבעה יסודות יתחבר מהם כל היום והלילה. והם ארבעה מינים דומים וזוהי וזו ומדבר. ובעת שהתחבר מארבעה יסודות אלו או מהתחבר מהם גולם שראוי לקבלה וכשיפסד הגולם ולא יהיה רחוי לקבל אומם האורה שהיה בו מיד יפסד מדבר לדבר עד שישוב ויסדר לארבעת היסודות שנתחבר מהם:

יא ארבעה גופים הללו אינם בעלי נפש וכו'. כבר זכרנו שהתנועתם טבעית ואין להם נפש שיתנועעו בה לתקום שיהיו כמו נפש הרי לפיכך אינם יכולים לשנות מנהגם: וזה שאמר דוד הללו את ה' מן השמים וכו'. כלומר אם תקשה והאמר היחך

פרק רביעי

א ארבעה גופים הללו שהם אש ורוח ומים וארץ

הם יסודות כל הנבראים למטה מן הרקיע. וכל שיחיה מאדם ומבהמה ועוף ורמש ודג וצמח ומתכת ואבנים טובות ומרגליות ושאר אבני בנין והרים וגושי עפר הכל גולמן מחובר מארבעה יסודות הללו. נמצאו כל הגופים שלמטה מן הרקיע חוץ מארבעה יסודות האלו מחוברים מגולם וצורה. וגולם שלהם מחובר מארבעה יסודות האלו. אבל כל אחד מארבעה היסודות אינו מחובר אלא מגולם וצורה בלבד: **ב דרך האש והרוח להיות מהלכם ממטה משבור הארץ למעלה כלפי הרקיע.** ודרך המים והארץ להיות מהלכם מתחת הרקיע למטה עד לאמצע שאמצע הרקיע הוא המטה שאין למטה ממנו. ואין הילוכם לא בדעתם ולא בחפצם אלא מנהג שנקבע בהן וטבע שנבע בהן. טבע האש חם ויבש והוא קל מכולם. והרוח חם ולח. והמים קרים ולחים. והארץ יבשה וקרה. והיא כבידה מכולם והמים קלים ממנה לפיכך נמצאים למעלה על הארץ. והרוח קל מן המים לפיכך הוא מרחף על פני המים. והאש קל מן הרוח. ומפני שהם יסודות לכל גופים שתחת הרקיע ימצא כל גוף וגוף מאדם ובהמה וחיה ועוף ודג וצמח ומתכת ואבן גולמן מחובר מאש ורוח ומים ועפר. וארבעתן יתערבו ביחד וישתנו כל אחד מהם בעת העירוב עד שימצא המחובר מארבעתן אינו דומה לאחד מהן כשהוא לבדו. ואין במעורב מהן אפילו חלק אחד שהוא אש בפני עצמו או מים בפני עצמן או ארץ בפני עצמה או רוח בפני עצמה אלא הכל נשתנו ונעשו גוף אחד. וכל גוף וגוף המחובר מארבעתן ימצא בו קור וחום לח ויבש כאחד. אבל יש מהם גופים שיהיה בהם חזקה מיסוד האש כמו בעלי נפש חיה. לפיכך יראה בהם החום יתר. ויש מהן גופין שיהיה בהן חזקה מיסוד המים. לפיכך יראה בהם היובש הרבה. ויש מהן גופין שיהיה בהן חזקה מיסוד המים. לפיכך יראה בהם הלח בלבד. וגופים יראה בהן הקור בלבד. וגופים יראה בהן הקור והיובש כאחד בשוה. או הקור והלח כאחד בשוה. או החום והיובש כאחד בשוה. או החום והלח כאחד בשוה. לפי רוב היסוד שהיה בעיקר התערובת יראה מעשה אותו היסוד וטבעו בגוף המעורב: **ג וכל המחובר מארבעה יסודות אלו הוא נפרד בסוף.** יש שהוא נפרד לאחר ימים אחדים. ויש שהוא נפרד לאחר שנים רבות. וכל שנתחבר מהם אי אפשר שלא יפרד לחן. אפילו הזהב והאודם אי אפשר שלא יפסד ויחזור ליסודותיו. וישוב מקצתו לאש. ומקצתו למים. ומקצתו לרוח. ומקצתו לארץ: **ד הואיל וכל הנפסד יפרד ליסודות אלו למה נאמר לאדם ואל עפר תשוב.** לפי שרוב בנינו מן העפר. ולא כל הנפסד כשיפסד מיד יחזור לארבעה היסודות. אלא יפסד ויחזור לדבר אחר ודבר אחר לדבר אחר וסוף הדברים יחזור ליסודות ונמצאו כל הדברים חוזרין חלילה: **ה ארבעה יסודות האלו משתנים זה לזה תמיד בכל יום ובכל שעה מקצתן לא כל גופן.** כיצד מקצת הארץ הקרובה מן המים משתנה ומתפוררת ונעשית מים. וכן מקצת המים הסמוכים לרוח משתנים ומתמסמסין וחוזין רוח. וכן הרוח מקצתו הסמוך לאש משתנה ומתחולל ונעשה אש. וכן האש מקצתו הסמוך לרוח מתחולל ומתכנס ונעשה רוח. וכן הרוח מקצתו הסמוך למים משתנה ומתכנס ונעשה מים. וכן המים מקצתו הסמוך לארץ משתנה ומתכנס ונעשה ארץ. ושינוי זה מעט מעט ולפי אורך הימים. ואין כל היסוד משתנה עד שיעשה כל המים רוח או כל הרוח אש שאי אפשר שיבטל אחד מן היסודות הארבעה. אלא מקצת ישתנה מאש לרוח ומקצת ישתנה מרוח לאש וכן בין כל אחד וחבורו ימצא השינוי בין ארבעתן וחוזרות חלילה לעולם: **ו ושינוי זה יהיה בסביבת הגלגל ומסביבתו יתחברו ארבעתן ויהיה מהן שאר גולמי בני אדם ונפש חיה צמח ואבן ומתכת.** והאל נותן לכל גולם וגולם צורה ראויה לו על ידי מלאך העשירי שהיא הצורה הנקראת אישים: **ז לעולם אין אתה רואה גולם בלא צורה או צורה בלא גולם.** אלא לב האדם הוא שמחלק גוף הנמצא בדעתו ויודע

מגדל עז

פ"ד ארבעה גופים אלו כו' עד ורוח תכונ וכו'. גם זה הענין כלול עקב רכישו ופרק האיני דספר יצירה וגלגל בו מתחכם הטבע כפי קבלתו ואמ"ס שיש חולקים בדבר: